

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1915 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till instruktion för riksdagens justitieombudsman och instruktion för riksdagens militieombudsman, dels ock i ämnet väckt motion.

Närvarande vid ärendets slutliga behandling: herrar Petersson i Lidingö villa-stad, Lindhagen, af Ekenstam, Söderbergh, Trana, Stårner, Gezelius*, greve Lagerbjelke, Alexanderson, greve Spens, Pettersson i Södertälje, Pettersson i Bjälbo, Persson i Norrköping, Gustafsson i Örebro*, Schotte och Lindqvist i Kosta.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 23 december 1914 dagtecknad proposition, nr 5, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat, i statsrådet fört protokoll, till riksdagens prövning framlagt här nedan intagna förslag till

- 1:o) instruktion för riksdagens justitieombudsman och
- 2:o) instruktion för riksdagens militieombudsman.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehäft en inom andra kammaren av herr *Staaß* väckt motion (II: 184).

Beträffande det närmare innehållet i Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hänvisar utskottet till den kungl. propositionen jämte därvid fogat utdrag av i statsrådet fört protokoll.

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 9 saml. 11 häft. (Nr 14.)

Herr *Staaß* har i sin ovannämnda motion anført:

»I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5, i vad den avser instruktion för riksdagens militieombudsman, tillåter jag mig härmed framhålla följande:

I 2 § av den föreslagna instruktionen heter det, att militieombudsmannen särskilt skall övervaka efterlevnaden av bl. a. 'bestämmelser om förråd, utrustning och dylikt, som avser krigsberedskap'. Den, att döma efter de tillkallade sakkunnigas motivering, avsiktliga begränsning i militieombudsmannens verksamhetsområde, som innehålles i det för övrigt vaga och mångtydiga ordet 'dylikt', synes icke äga fog. Det torde vara ett synnerligen allvarligt behov att erhålla en folkrepresentativ kontroll över, att alla bestämmelser, som avse landets försvarsberedskap, noggrant efterlevas. Ej heller bör det finnas något hinder för, att militieombudsmannen må utöva sådan kontroll. Vad sakkunniga i motsatt riktning antytt och söka grunda på ett mera allmänt resonemang om de lämpliga gränserna för militieombudsmannens befogenhet skall här nedan i annat sammanhang bemötas.

3 § i instruktionsförslaget lyder sålunda: 'Det tillkomme ej militieombudsmannen att ur militärteknisk synpunkt utöva tillsyn å militära anordningar'.

Såsom huvudgrund för denna bestämmelse anför de sakkunniga, att det vilande grundlagsförslaget, vilket såsom kvalifikation för militieombudsmannen uppställer fordran på 'lagkunskap', däremot icke hos honom förutsätter militär fackkunskap. Därav, säga de sakkunniga, synes bliva en given följd, att hans kontrollerande myndighet icke kan vara avsedd att omfatta vissa rent fackmässiga sidor av försvarsväsendets organisation och verksamhet. Efter att ha påpekat att gränsen för hans verksamhetsområde dock icke kan uppdragas så, att frågor av militärteknisk natur utan vidare ställas utanför detsamma, ävensom att de flesta angelägenheter inom försvarsväsendet i större eller mindre form äro av denna natur, och att icke någon undersökning, vare sig av förvaltningen av de till försvaret anslagna medel eller av de värnpliktigas behandling och vård egentligen kan ske, utan att frågor av militärteknisk art beröras, yttra de sakkunniga: 'Vad som bör undantagas synes därför vara icke vissa militära frågor utan allenast sådan granskning av förekommande frågor, för vilka erfordras en fackkunskap, som militieombudsmannen icke kan förutsättas besitta.' Och det är åt denna tanke, som de sakkunniga sökt giva uttryck genom formuleringen av 3 §.

Hela den sålunda angivna och utvecklade huvudgrunden för bestämmelsen i 3 § synes mig icke hållbar. Det är riktigt, att militieombuds-

mannen icke förutsättes äga militär fackkunskap. Men det kan icke vara riktigt, då de sakkunniga anse såsom en given följd därav, att hans kontrollerande myndighet icke skulle kunna omfatta vissa rent fackmässiga sidor av försvarsväsendets organisation och verksamhet, samt att därifrån bör undantagas sådan granskning av förekommande frågor, för vilka erfordras en fackkunskap, som militieombudsmannen icke kan förutsättas besitta.

Det förefaller, som om de sakkunniga härvid sammanblandat två alldeles skilda begrepp: en kontrollör med befogenhet att anbefalla rättelser i uppdagade missförhållanden å ena sidan, och å den andra en kontrollör med rätt allenast att till andra myndigheter, vilka hava avgörandet i sin hand, bringa sina iakttagelser, uppfattningar och hemställanden, vare sig i form av åtal eller blott anmälan. En kontrollör av förra slaget måste naturligtvis hava fackkunskap på det område, han är satt att kontrollera. Men en kontrollör av senare slaget — och en sådan är militieombudsmannen — behöver det för visso icke. Åklagare — man kan väl säga utan undantag — sakna fackkunskap i en mängd ämnen, som de måste behandla. Utan att på förhand vara fackkunnig i navigation måste en åklagare understundom utföra åtal för brott mot sjölagen, utan att vara fackkunnig i frågor om brännvinsbränning, måste han åtala brott mot brännvinstillverkningsförordningen o. s. v. Med hjälp av fackkunniga måste åklagaren i sådana fall förskaffa sig den för sakens utredning nödiga insikten. Ja, även för att utföra ett åtal efter allmänna strafflagen måste han ofta förskaffa sig ganska ingående kannedom om tekniska detaljer av mångahanda slag för att kunna uppfatta och utreda de faktiska förhållandena.

Det sagda tör vara tillräckligt för att visa, att de sakkunnigas åsikt därom, att militieombudsmannens kontrollerande verksamhet måste lagligen inskränkas till följd av hans brist på militär fackkunskap, icke kan anses riktig.

Det vill emellertid därjämte synas påtagligt, att den begränsning, som genom 3 § föreslagits, innebär stora betänkligheter. Visserligen medger jag, att, beträffande åtskilliga militära anordningar, det varken vid planläggandet av militieombudsmannaämbetet funnits någon avsikt, ej heller torde förefinnas något egentligt behov av eller ens vara lämpligt att indraga dem under militieombudsmannens tillsyn. Men jag befarar, att genom stadgandet i 3 § även många förhållanden, som alltid tänkts komma under hans granskning och även så böra göra, skulle falla utanför densamma. Och denna farhåga växer, när jag läser vissa uttalanden i motiveringen för de tillkallade sakkunnigas förslag. Det heter däri:

'Såsom exempel på de förhållanden inom försvarsväsendet, där det militärtekniska måste anses vara dominerande, må nämnas planer för krigsmaktens sammandragning eller verksamhet under krigstid eller vid krigsfara, frågor om övningarnas tekniska anordning, frågor om konstruktionen av vapen och annan för krigsbruk avsedd materiel, av krigsfartyg samt av rikets fästningsverk och andra fasta försvarsanstalter.'

Vad här säges rörande frågan om övningarnas tekniska anordning, utvecklas några rader längre ned sålunda, att det icke skall tillkomma militieombudsmannen 'att kontrollera övningarnas militära lämplighet, men väl att tillse, att de icke innebära oskäligen ansträngning av manskapet'. Härutav skulle, så vitt jag förstår, följa, att om t. ex. en regementschef, vilken ju enligt gällande föreskrifter äger en ganska stor frihet att efter eget omdöme anordna utbildningen av det honom anförtrodda truppförband, begagnade sig av denna frihet på ett sådant sätt, att han uppenbarligen försummade det för kriget nödvändiga för onyttig paradexercis, så skulle militieombudsmannen ej hava befogenhet att något åtgöra. Jag känner mig förvissad, att den allmänna meningen, som i det nya ämbetet just sett en garanti bl. a. för en nyttig användning av de stora uppoffringar, folket gör för försvaret, skulle känna sig allt annat än tilltalad av ett sådant resultat. I det nyss anförda stycket ur motiveringen nämndes även frågor om konstruktionen av vapen och annan för krigsbruk avsedd materiel. I den vidare utvecklingen heter det: 'om t. ex. en militäranskaffning skett på sådant sätt, att statsverkets ekonomiska intressen, med överträdelse av gällande bestämmelser eller annorledes, icke vederbörligen iakttagits, om det anskaffade vidlades av brister, angående vilka han (militieombudsmannen) kunnat bilda sig en tillförlitlig uppfattning, skall han vara befogad att ingripa'. Detta skulle ju efter orden innebära, att om militieombudsmannen vid domstol anhängiggjorde talan mot några officerare för vårdslöshet eller oförstånd i fråga om en vapenanskaffning på den grund att vissa brister vidlade de anskaffade vapnen, så skulle, i händelse invändning gjordes därom, att ärendet ej hörde under militieombudsmannens åtalsrätt, vederbörande domstol förberedelsevis pröva, huruvida militieombudsmannen kunnat bilda sig en tillförlitlig uppfattning om de brister, han påstår förefinnas hos de anskaffade vapnen. Detta vore emellertid så orimligt, att de sakkunniga näppeligen kunna hava avsett att så skulle tillgå. Åtalsrätten måste bestämmas efter fasta regler, ej efter dylika ytterst vaga förutsättningar. Men då kommer också utan allt tvivel domstolen att avvisa målet på den grund, att militieombudsmannen icke emot 3 § får öva tillsyn över militära anordningar ur militärteknisk synpunkt. Och i sådant fall gäller om detta exempel detsamma som om det förre,

nämligen, att det förvisso skulle bliva en stor besvikelse, ifall det befundes, att militieombudsmannen ej ägde ingripa emot uppenbart oförstånd i fråga om anskaffningen av vapen.

Det anförda torde vara tillräckligt för att motivera min uppfattning av, att bestämmelsen i 3 § icke är tillråddlig. Emellertid vill jag — detta är redan förut antytt — härmed alldeles icke hava sagt, att jag icke förstår den känsla, som de sakkunnige haft av att det utan tvivel finnes åtskilliga ämnen, som militieombudsmannen icke bör anse sig kallad att upptaga till behandling. Om exempelvis en fältmanöver är planlagd på ett sätt, som någon militär finner mindre lyckligt i rent strategiskt avseende, och han skulle göra anmälan därom till militieombudsmannen, bör denne för visso lägga en sådan anmälan till handlingarna. Om under en sådan manöver någon befälhavare begått något taktiskt missgrepp, bör även en sådan fråga utan tvivel anses tillhöra den militära kritiken att bedöma, men näppeligen av militieombudsmannen göras till föremål för någon behandling.

Men om jag ock är ense med de sakkunniga därom, att sådana frågor inom försvarsväsendet förekomma, som icke lämpa sig för militieombudsmannen, kan jag däremot icke se möjlighet att finna en formulering, varigenom dessa frågor skulle uteslutas från hans verksamhetsområde, utan att andra frågor, med vilka detta alls ej borde vara fallet, komme att följa med. Lyckligtvis torde det efter min mening icke heller vara behöfligt att söka i instruktionen åstadkomma någon gallring av antydd art. Det finnes ju icke ringaste anledning att antaga, att militieombudsmannen själv icke skulle förfara med erforderlig urskillning och grannlaghet. Och om han icke gjorde det, skulle han snart bliva vederbörligen korrigerad genom att hans framställningar icke vunne framgång vid domstolarne. Ty man bör alltid hålla för ögonen, att militieombudsmannen endast är åklagare och varken har något judiciellt eller administrativt avgörande i sin hand. Den från något håll framkomna farhågan, att han skulle med positiva föreskrifter blanda sig i officerarnas militära befäl, saknar ju all grund. Därtill skulle instruktionen i intet fall giva honom någon möjlighet.

I 9 § av instruktionen föreslås bestämmelser avseende att trygga militieombudsmannens rätt att närvara vid domstolars och ämbetsverks överläggningar och beslut samt att tillförsäkra honom nödig tillgång till protokoll och handlingar. Då emellertid en väsentlig sida av militieombudsmannens verksamhet måste bliva den som har avseende på krigsmäns behandling och omvårdnad, lärer uttrycklig bestämmelse böra givas därom, att han skall äga närvara vid alla övningar, som avse den militära utbild-

ningen, likasom ock äga tillträde till alla till krigsmakten hörande etablissemang och inrättningar.

Slutligen två allmänna erinringar beträffande den nu ifrågavarande nya statsinstitutionen. Den första är den, att militieombudsmansämbetet ju i stort sett är en utbrytning ur justitieombudsmansämbetet — en uppfattning, som den kungl. propositionen i det hela visat sig tillämpa, i några detaljer med en nära nog överdriven noggrannhet. Men då så är, skulle det ju vara egendomligt, om inrättandet av det nya ämbetet, vilket således i princip icke innefattar något nytt utan blott avser att möjliggöra ett effektivt genomförande på ett visst område, där sådant visat sig särskilt påkallat, av redan sekelgamla kontrollprinciper, skulle kompenseras genom eftergifter i fråga om själva dessa kontrollprinciper. Så skulle emellertid bliva fallet, om man nu införde förut okända begränsningar i kontrollrätten. Den andra erinringen är den, att det jämväl måste synas egendomligt, ifall man gäve militieombudsmannen den inskränkta befogenhet i fråga om åtal mot militärpersoner än den som tillkommer underordnade åklagare, av vilkas biträde militieombudsmannen äger att begagna sig vid åtals utförande. Och att t. ex. överkrigsfiskalen äger full befogenhet att beivra fel och överträdelser även ur »militärteknisk» synpunkt torde utan vidare vara klart. Båda dessa erinringar bestyrka riktigheten av den uppfattning, som ovan blivit framställd, nämligen, att det icke kan vara lämpligt att i instruktionen söka giva någon särskild begränsning av militieombudsmannens kontrollerande verksamhet utöver den som redan ligger i grundlagsbestämmelsen, utan att man bör överlåta åt innehavarens egen urskillning att finna de rätta gränserna samt i sista hand lita till det korrektiv mot oförståndig ämbetsutövning, som ligger i domstolarnas avgöranden över hans framställningar.

På grund av vad jag sålunda anført tillåter jag mig hemställa, att riksdagen vid bifall till det i Kungl. Maj:ts proposition nr 5 innehållna förslag till instruktion för riksdagens militieombudsman måtte besluta följande ändringar nämligen:

i avseende å andra paragrafen, att det näst sista ledet i densamma måtte erhålla denna lydelse: »Bestämmelser om förråd, utrustning och i övrigt allt som avser landets försvarsberedskap»;

i avseende å tredje paragrafen, att den däri innehållna bestämmelsen måtte utgå; samt

i avseende å nionde paragrafen, att till densamma, sådan den i förslaget lyder, må göras ett tillägg av denna lydelse: 'Militieombudsmannen må ävenledes, när han så finner nödigt, äga närvara såväl vid fält- och fälttjänstövningar som vid andra övningar, avseende den militära utbild-

ningen, likasom ock äga tillträde till alla till armén eller marinen hörande etablissement och inrättningar'.

Formella kompletteringar torde verkställas av lagutskottet.'

Det förslag till vissa, för inrättandet av ett militieombudsmans-
 ämbete erforderliga grundlagsändringar, som av nästlidet års senare riksdag antogs såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling, hänvisar för närmare bestämmande av militieombudsmannens — liksom av justitieombudsmannens — åligganden och befogenheter till en instruktion, som utfärdas av riksdagen. I sammanhang med utfärdande av en sådan instruktion måste vissa ändringar vidtagas i den för justitieombudsmannen gällande instruktionen. I sitt utlåtande över nämnda grundlagsfråga framhöll konstitutionsutskottet såsom önskvärt, att riksdagen före slutligt antagande av de erforderliga grundlagsändringarna måtte sättas i tillfälle att taga under omprövning förslag till instruktioner för de båda ombudsmännen, och förklarade sig utskottet förutsätta, att utarbetandet av dessa förslag komme att verkställas av Kungl. Maj:t.

Utskottets
yttrande.

Efter det Kungl. Maj:t bemyndigat chefen för justitiedepartementet att tillkalla tre ledamöter av riksdagen för att inom departementet biträda vid uppgörande av dessa förslag, samt departementschefen i enlighet härmed för berörda ändamål tillkallat ledamöten av riksdagens första kammare greve G. Lagerhjelke samt ledamöterna av riksdagens andra kammare N. Edén och F. W. Thorsson, hava de sålunda tillkallade avgivit utlåtande med förslag dels till instruktion för riksdagens justitieombudsman och dels till instruktion för riksdagens militieombudsman.

Vidkommande de allmänna grunder, som vid utarbetandet av dessa förslag iakttagits, må härom från det utlåtande, som av de särskilt tillkallade avgivits, anföras följande:

»Då vid sidan av den ombudsman, som hittills ensam företrätt riksdagen i sådan egenskap, ställes ytterligare en ombudsman, ligger det i sakens natur, att, såsom ock vid berörda förslags handläggning inför Kungl. Maj:t och i riksdagen framhållits, det i sammanhang med uppgörande av instruktion för militieombudsmannen är behöfligt att i justitieombudsmannens instruktion vidtaga de ändringar, som erfordras för avskiljande av militieombudsmannens åligganden och uppdragande av gränsen mellan de båda ombudsmännens verksamhetsområden.

Det synes vara lämpligt att, då en omarbetning av justitieombudsmannens instruktion i vissa delar alltså nu måste företagas, sträcka denna något utöver vad som vore påkallat allenast av nämnda anledning. Den gällande instruktionen är av den 1 mars 1830, men de ändringar i förut-

varande bestämmelser, som föranledde, att en ny instruktion då utfärdades, voro av ganska ringa omfattning, och till största delen härleda sig instruktionens stadganden från tiden för justitieombudsmansämbetets tillkomst. Det är vid sådant förhållande förklarligt, att dessa stadganden delvis blivit föråldrade såväl till innehållet som än mer till formen. Vissa bestämmelser äro byggda på förutsättningar, som icke numera äga någon motsvarighet i verkligheten. Andra äro så avfattade, att olika meningar uppkommit, huruvida den utveckling, justitieombudsmannens verksamhet under tidernas lopp i vissa avseenden erhållit, överensstämmer med deras innehåll och syfte. I dylika fall står man inför valet att antingen åstadkomma en omläggning av det hittills tillämpade förfarandet genom bestämmelsernas förtydligande i sådan riktning eller ock, om en ändring av detta förfarande icke anses önskvärd, giva instruktionen en lydelse, genom vilken detsamma otvetydigt erkännes såsom berättigat. Det förhållandet, att instruktion för militieombudsmannen skall utarbetas, gör det angeläget att nu taga ståndpunkt i dylika frågor rörande innehållet i justitieombudsmannens instruktion. Den överensstämmelse, som enligt de såsom vilande antagna grundlagsstadgandena finnes mellan huvudgrunderna för dessa båda ämbeten, bör givetvis utsträckas till instruktionens närmare bestämmelser om desamma, i den mån ej olikhet påkallas av skiljaktighet i ämbetenas uppgifter. Men det kan icke vara lämpligt att vid reglering av det nya ämbetet från instruktionen för det äldre hämta stadganden, som numera sakna tillämpning eller vilkas innebörd i viktiga hänseenden är oviss. Likaså synes det, särskilt med hänsyn till kravet på likhet mellan de båda instruktionerna, icke gärna låta sig göra att lämna den ålderdomliga formen för justitieombudsmannens instruktion orubbad. Uttryck, som strida mot nuvarande språkbruk eller enligt detsamma framstå såsom dunkla och svårfattliga eller i annat avseende mindre lämpliga, böra icke införas i det nya ämbetets instruktion, och vid sådant förhållande böra uppenbarligen dylika uttryck även i instruktionen för det äldre ämbetet underkastas erforderlig jämkning. I fråga om såväl innehållet som formen bör man dock tydligen framgå med verksamhet vid revidering av en sådan sedan lång tid gällande författning som instruktionen för justitieombudsmannen. Även med denna begränsning erhålla emellertid ändringarna i nämnda instruktion så stor omfattning, att det för deras genomförande synes vara ändamålsenligt att låta instruktionen såsom helhet ånyo utfärdas.»

De förslag till instruktioner, som av Kungl. Maj:t framlagts till riksdagens prövning, äro utarbetade på grundvalen av de särskilt tillkallades förslag och äro nära överensstämmande med dessa.

Utskottet har vid granskning av de i propositionen innefattade förslagen funnit sig böra i huvudsak tillstyrka desamma.

Beträffande några av förslagets bestämmelser har utskottet dock funnit anledning att dels förorda vissa mindre ändringar dels ock göra vissa erinringar, för vilka här nedan vid de särskilda paragrafer, som därav beröras, närmare redogöres.

I samband härmed skall även yttrande meddelas över herr Staaffs i ämnet väckta motion.

Instruktionen för justitieombudsmannen.

6 §.

I det förslag till lag om ändrad lydelse av 30 kap. rättegångsbalken, som Kungl. Maj:t förelagt innevarande riksdag, stadgas i 6 § 1 mom. andra stycket, att i brottmål, som fullföljts i hovrätt eller blivit dess prövning underställt, allmänt åtal ej må fullföljas av annan än justitiekanslern eller justitieombudsmannen eller militieombudsmannen *eller den någon av dem därtill förordnar*. I sitt yttrande över berörda förslag har utskottet föreslagit den ändring uti ifrågakomna stadgande, att justitiekanslern och riksdagens ombudsmän *själva böra utföra åklagartalan i högsta domstolen*. Härjämte har utskottet för sin del framhållit såsom önskvärt, att i instruktionerna för de högsta åklagarna intages en bestämmelse av innehåll, att allmänt åtal i mål, som blivit vid underrätt anhängiggjort, icke bör fullföljas till högsta domstolen annat än *när synnerliga skäl därtill äro*. I enlighet med vad utskottet sålunda i annat sammanhang uttalat och föreslagit, förordar utskottet ett tillägg till nu ifrågavarande paragraf.

8 §.

Utskottet föreslår i denna paragraf en mindre ändring i syfte att bringa stadgandets avfattning till än närmare överensstämmelse med 99 § regeringsformen, enligt den lydelse detta lagrum erhållit i det såsom vilande antagna grundlagsförslaget.

Frågan om justitieombudsmannens rätt att för sitt ämbetes utövning erhålla omedelbar tillgång till handlingar, som enligt tryckfrihetsförordningens bestämmelser äro undandragna offentligheten, har hittills icke varit föremål för uppmärksamhet. Justitieombudsmannens ämbetsåtgärder

hava faktiskt alltid gällt områden, där handlingarna varit för en var tillgängliga. Annorlunda varder förhållandet ifråga om militieombudsmannen. Hans ämbetsverksamhet kommer att i stor omfattning inriktas på förhållanden, som regleras av handlingar, vilka jämlikt Konungens i statsrådet fattade beslut förklarats för hemliga. Därför varder det ock av nöden, att även sådana handlingar stå till hans förfogande. Någon särskild föreskrift härom har emellertid icke ansetts erforderlig. De sakkunniga, som inom justitiedepartementet biträtt vid uppgörande av förslag till instruktionerna, hava i sitt utlåtande gjort gällande, att tryckfrihetsförordningens bestämmelser angående vissa handlingars hemlighållande icke äga tillämpning mot justitieombudsmannen, och att vid sådant förhållande någon tvekan ej heller kan råda därom, att den genom 99 § regeringsformen och 8 § i instruktionen honom beredda tillgången till ämbetsverkens och ämbetsmännens handlingar avser handlingar av alla slag och även sådana, som för allmänheten äro hemliga. Detsamma skulle då gälla om militieombudsmannen, och föredragande departementschefen har i sitt yttrande till statsrådsprotokollet uttalat, att han funne de skäl, som åberopats för denna mening, vara övertygande.

Utskottet delar den uppfattningen, att de i tryckfrihetsförordningen i fråga om vissa handlingar uppställda undantag från den eljest där fastslagna offentlighetsprincipen icke verka inskränkning i den kontroll över statsförvaltningen, som enligt andra grundlagsstadganden skall utövas. Men givet är, att kontrollmyndighetens rätt att taga del av hemliga handlingar icke sträcker sig utöver det område, som skall kontrolleras, och att således exempelvis justitieombudsmannen icke utan vidare äger tillgång till statsrådsprotokoll eller ministeriella handlingar, i fråga om vilka kontrollen grundlagsenligt tillkommer konstitutionsutskottet. Med hänsyn till den till synes allmängiltiga form, som givits åt ovan anförda uttalanden, har utskottet ansett en erinran härom böra göras.

I motiveringen till det av ovan omförmälta sakkunniga utarbetade förslaget till instruktioner uttalas, att det ligger i sakens natur, att i den mån föreskrifter meddelats om försiktighetsmått vid utlämnade hemliga handlingars förvarande, om tiden för deras återställande eller dylikt, även ombudsmännen böra rätta sig efter dessa föreskrifter. Detta är otvivelaktigt riktigt. Men även i fråga om begagnandet av dylika handlingar för ämbetsåtgärder, som ombudsmännen finna sig böra vidtaga, hava de att iakttaga synnerlig varsamhet. Det är självfallet, att hemlig handling, varav ombudsman fått del, icke må av honom så användas, att ändamålet med dess hemligförklarande äventyras.

9 §.

Den ändring, som utskottet föreslår uti ifrågavarande paragraf, är av redaktionell natur.

11 §.

Utskottet föreslår i denna paragraf ett tillägg, som betingas av stadgandet i 2 § av ansvarighetslagen för ledamöter i styrelserna vid riksbankens avdelningskontor. Enligt detta stadgande äga riksdagen eller dess bankoutskott eller revisorer, så ock fullmäktige i riksbanken förordna om åtal mot ledamöter i nämnda styrelser, och skall dylikt åtal anställas av riksdagens justitieombudsman.

Instruktionen för militieombudsmannen.

2 §.

Beträffande stadgandet i denna paragraf, att militieombudsmannen särskilt skall övervaka efterlevnaden av bl. a. »bestämmelser om förråd, utrustning och dylikt, som avser krigsberedskap», har herr Staaff i sin förevarande motion uttalat betänkligheter mot den begränsning i militieombudsmannens verksamhetsområde, som enligt hans förmenande skulle ligga i ordet »dylikt». Då militieombudsmannens verksamhetsområde finnes angivet i 1 § av instruktionen och förevarande paragraf allenast angiver de bestämmelser, vilkas efterlevnad militieombudsmannen *särskilt* skall övervaka, lärer farhågan för att nämnda ord skulle innebära en sådan begränsning knappast vara grundad. Emellertid torde ordet »dylikt» lämpligen böra utbytas mot »annat», och föreslår utskottet denna ändring i paragrafen. Jämväl en annan mindre ändring, ävenledes av mera redaktionell art, föreslås av utskottet.

3 §.

Det i förevarande paragraf upptagna stadgandet behandlar ett spörsmål, som onekligen är av ömtålig och grannlaga natur. Också har från olika synpunkter mot stadgandet riktats kritik. Å ena sidan har herr Staaff i sin ovan omförmälda motion uttalat starka betänkligheter mot att, på sätt här föreslagits, i själva instruktionen giva uttryck för en begränsning i fråga om de synpunkter, ur vilka militieombudsmannens ämbete bör utövas. Särskilt befarar motionären, att stadgandet skulle kunna

föranleda slutsatser i fråga om militieombudsmannens åtalskompetens, vilka kunde bliva vådliga för hela institutionens effektivitet. Å andra sidan hava under utskottets överläggningar framburits yppade farhågor för att stadgandet kunde tagas till intäkt för den åskådning, att det tillkomme militieombudsmannen en egentlig inspektionsuppgift över militära anordningar i allmänhet. Den angivna restriktionen, att hans ingripande icke finge ske ur militärteknisk synpunkt, har man därvid icke velat tillerkänna egenskap av en tillräcklig garanti mot befarade vådor, under hänvisning till de sakkunnigas uttalanden i motiveringen rörande omöjligheten att helt avskilja frågor av fackmässig art.

Vid övervägande av dessa anmärkningar har utskottet kommit till den uppfattningen, att de mindre rikta sig mot vad som får anses vara det framlagda förslagets verkliga ståndpunkt, än de utgöra uttryck för farhågor, att denna ståndpunkt icke vunnit tillräckligt klart uttryck i förslagets text och att stadgandet för den skull kunde i tillämpningen visa sig leda till icke avsedda resultat.

Det synes emellertid utskottet som vore dessa farhågor i ej ringa mån överdrivna. Sålunda läser i själva verket av förevarande paragrafs plats och lydelse framgå, att den ingalunda avser att statuera någon tillsynsmyndighet för militieombudsmannen utöver den i de båda första paragraferna angivna, utan att stadgandet fastmera uteslutande har till syfte att genom en viss restriktion förtydliga innebörden av den ämbetsuppgift, som förenämnda paragrafer för honom uppställt. Att så är förhållandet framgår ock tydligt av de tillkallade sakkunniges motivering (sid. 35 i den k. prop.). Man läser alltså icke äga anledning befara, att på militieombudsmannen skulle från något håll med sken av fog kunna ställas anspråket, att han skulle fungera såsom något slags civil inspektör vid sidan av de militära och sålunda utan nödiga fackinsikter ingripa i lämplighetsfrågor av rent militär natur. Att en dylik utveckling icke är önskvärd, läser för övrigt vara allmänt erkänt. Sålunda gives ock i herr Staaffs motion uttryck åt den uppfattning, att med egentlig fackkritik bör militieombudsmannen icke befatta sig.

Men ehuru genom det förevarande stadgandet det givits en uttrycklig erinran till ämbetets innehavare att icke inlåta sig på dylika rent fackliga spörsmål, innebär detta enligt utskottets mening ingalunda något förbud för militieombudsmannen att beivra verkliga tjänstefel, vare sig dessa bestå i ett överträdande av bestämda föreskrifter i författningar och instruktioner eller i ett sådant handhavande av ämbete eller tjänst i övrigt, som medför ansvar för visat oförstånd eller begången försummelse. Då exempelvis motionären av vissa uttalanden i de sakkunniges utlåtande an-

sett den slutsats vara att befara, att militieombudsmannen skulle bliva utesluten från att påtala uppenbart missbruk av de värnpliktiges övnings-tid, synes det utskottet föreligga ett missförstånd. Redan i 1908 års be-tänkande angående civilkommissionens tillsättande, vilket återopas i nämnda kommissions instruktion, göres bland annat följande uttalande:

»Undersökningen bör jämväl avse, att nödig uppmärksamhet ägnas åt att de värnpliktiga under sina övningar i fredstid icke onödigtvis ut-sättas för behandling, ägnad att ådraga dem ohälsa. Själva dessa övning-ar, särskilt under rekrytövningstiden, kunna ju tänkas, om icke de sva-gare med nödig omsikt avskiljas, över måttet av deras krafter anstränga de värnpliktiga, och tiden för övningarna kan användas även för ändamål, som avse bibringande av kunskaper och färdigheter av den art, att de lämpligare på annat sätt tillgodoses, och som ligga så främmande från krigets värv och behov, att varken staten eller de värnpliktiga få beräknad valuta för sina uppoffringar, och befälet föranledes att på den tid, som återstår, fordra för den nödiga fackutbildningen alldeles för mycket av de fysiskt svagare.»

Detta uttalande har i kungl. propositionen nr 63 vid sistlidne riks-dag angående inrättande av militieombudsmansämbetet (s. 14) återopats såsom vägledande, varvid tillfogats den upplysning, att vid fullgörandet av civilkommissionens uppdrag i denna del det visat sig nödvändigt för kom-missionen att taga del av de planer, som fastställts för vissa marsch-övningar och undersöka, huruvida planerna upprättats i överensstämmelse med gällande föreskrifter och de grunder, varpå dessa vila.

Likaså synes det utskottet uppenbart, att ett av militieombudsman-nen anhängiggjort åtal för oförstånd i tjänsten vid anskaffning av försvars-materiell icke skulle kunna, såsom motionären befarar, avvisas under hän-visning till att fråga om materiellens felaktiga beskaffenhet icke finge i denna ordning dragas under bedömande. I nyssnämnda kungl. proposition framhålles (sid. 8) såsom själva syftet med den nya kontrollmyndigheten att bereda visshet om och allmänt förtroende till att de för försvarsväsen-det ålagda personliga och ekonomiska förpliktelserna på ett fullt tillfreds-ställande sätt komma försvarsändamålet till godo, varjämte (sid. 15) efter-levnaden av de författningar, som avse anskaffande av försvarsmateriell, särskilt anges såsom ett av kontrollens viktigaste föremål. Och då för-svarsändamålet uppenbarligen förfelas lika mycket genom att den anskaffade materiellen är av underhållig beskaffenhet som genom försumlighet i fråga om t. ex. köpevillkorens bestämmande, kan det icke rimligtvis ifrågasättas, att begångna ämbetsfel i förstnämnda avseende skulle undandragas militie-ombudsmannens åtalsbefogenhet. Såsom anges genom ett i sakkunniges

motivering till förevarande paragraf (sid. 37 i förevarande k. prop.) åberopat belysande exempel från civilkommissionens verksamhet bör naturligen ock militieombudsmannen kunna av yppade, även för icke-fackmän uppenbara bristfälligheter i använd materiell föranledas att söka vinna utredning, huruvida vid dess anskaffande förfarits med iakttagande av författningssenliga försiktighetsmått och eljest med nödig omtänksamhet, samt att där efter i enlighet med sin instruktion vidtaga de mått och steg, som de utredda förhållandena påkalla.

Med hänsyn till vad nu anförts finner utskottet sig icke böra biträda det i herr Staaffs motion framställda yrkandet om uteslutande av 3 § ur instruktionen. Däremot har utskottet funnit skäl föreslå en mindre jämkning av paragrafens lydelse av redaktionell innebörd.

7 §.

Rörande den ändring, utskottet föreslår i denna paragraf, hänvisas till vad utskottet vid 6 § i förslaget till instruktion för justitieombudsmannen anført.

9 §.

Utskottet föreslår i denna paragraf samma ändring som i 8 § av förslaget till instruktion för justitieombudsmannen.

Vidkommande det i herr Staaffs motion framställda yrkandet om ett tillägg till 9 § synes det utskottet icke nödigt, att särskild bestämmelse i det syfte motionären avser införas i instruktionens text. Det är nämligen självfallet, även utan särskilt stadgande i instruktionen, att militieombudsmannen äger, när han så finner nödigt, närvara såväl vid fält- och fälttjänstövningar som vid andra övningar, avseende den militära utbildningen, liksom ock att militieombudsmannen har tillträde till alla till hären eller marinen hörande etablissement och inrättningar.

Rörande förevarande paragraf i övrigt hänvisar utskottet till vad vid 8 § i justitieombudsmannens instruktion blivit anført.

10 §.

I denna paragraf föreslår utskottet en ändring av enahanda innebörd som den i 9 § av instruktionen för justitieombudsmannen föreslagna.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa:

att riksdagen, under förutsättning att det under 3:o) i konstitutionsutskottets memorial nr 1 intagna vilande förslaget till ändringar i grundlagarna bliver antaget, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herr Staafts motion (II:184) måtte antaga följande

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

1:o) Instruktion

för riksdagens justitieombudsman.

1 §.

Riksdagens justitieombudsman åligger att utöva en allmän tillsyn över lagars, författningsars och instruktioners efterlevnad av domare, ämbets- och tjänstemän samt, om de i sina ämbetens utövning av våld, mannmån eller annan orsak begått någon olaglighet eller underlåtit att behörigen fullgöra sina ämbetsplikter, dem vid vederbörliga domstolar i laga ordning därför tilltala eller låta tilltala; dock vare krigsdomstolarna samt ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel, så ock Konungens justitiekansler och riksdagens militieombudsman, undantagna från justitieombudsmannens tillsyn.

Har jämte ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under justitieombudsmannens tillsyn, annan ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under militieombudsmannens tillsyn, deltagit i åtgärd, som justitieombudsmannen finner böra föranleda åtal, äge denne att för sådan åtgärd anställa och utföra talan även mot sist nämnde ämbets- eller tjänsteman.

2 §.

Justitieombudsmannen bör förnämligast anmärka och beivra sådana av domare, ämbets- och tjänstemän begångna fel, som synas honom an-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

tingen härröra från egennytta, vrångvisa, våld eller grov försumlighet eller bereda en allmän osäkerhet för medborgares rättigheter.

3 §.

Finner justitieombudsmannen någon domare, ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under hans tillsyn, hava felat endast av ovarsamhet, utan vrång avsikt, må han låta bero vid vunnen rättelse eller avgiven förklaring eller vad eljest förekommit i saken.

4 §.

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att antingen hela Konungens högsta domstol eller av dess ledamöter en eller flera funnes hava i mål, som från annan domstol än krigsdomstol kommit under högsta domstolens prövning, av egennytta, vrångvisa eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom någon, emot tydlig lag samt sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, mistat eller kunnat mista liv, personlig frihet, ära eller egendom, eller regeringsrätten eller en eller flera av dess ledamöter funnes hava vid prövning av besvärsmål låtit sådant förhållande komma sig till last, vare justitieombudsmannen pliktig att vid riks rätt den eller de felande under tilltal ställa samt till ansvar efter lag befordra; och före justitieombudsmannen då alltid själv talan.

5 §.

Då riksdagens konstitutionsutskott enligt 106 § regeringsformen ställt någon statsrådets ledamot under tilltal av justitieombudsmannen, åligge honom likaledes att inför riksrätten själv föra talan.

6 §.

Justitieombudsmannen äge i andra fall än de i nästföregående två §§ nämnda att antingen själv eller genom ombud utföra de åtal mot domare, ämbets- och tjänstemän, vartill han finner sig föranlåten. Innan

6 §.

Justitieombudsmannen äge i andra fall än de i nästföregående två §§ nämnda att antingen själv eller genom ombud utföra de åtal mot domare, ämbets- och tjänstemän, vartill han finner sig föranlåten; dock före ju-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

rättegång anställes, bör justitieombudsmannen lämna den eller dem, vilka äro i fråga att tilltalas, tillfälle att, inom kort av honom föreskriven tid, inkomma med de upplysningar, till vilka de kunna anse sig befogade. Av ämbetsmännen i allmänhet må han fordra den lagliga handräckning, som de efter 99 § regeringsformen äro skyldiga att honom lämna, samt av alla fiskaler äska biträde att anställa och utföra åtal efter de föreskrifter, vilka han bör dem meddela; ägande han, vad vites föreläggande beträffar, därtill lika rätt med justitiekanslern.

stiteombudsmannen alltid själv talan, när åtal fullföljes hos högsta domstolen. I mål, som blivit vid under rätt anhängiggjort, bör sådan fullföljd äga rum allenast när synnerliga skäl därtill äro. Innan rättegång anställes, bör justitieombudsmannen lämna den eller dem, vilka äro i fråga att tilltalas, tillfälle att, inom kort av honom föreskriven tid, inkomma med de upplysningar, till vilka de kunna anse sig befogade. Av ämbetsmännen i allmänhet må han fordra den lagliga handräckning, som de efter 99 § regeringsformen äro skyldiga att honom lämna, samt av alla fiskaler äska biträde att anställa och utföra åtal efter de föreskrifter, vilka han bör dem meddela; ägande han, vad vites föreläggande beträffar, därtill lika rätt med justitiekanslern.

7 §.

Skulle, emot förmodan, justitieombudsmannen någon domare, ämbets- eller tjänsteman utan skäl tilltala eller låta tilltala eller genom obehöriga tillmälen och olagliga påståenden förolämpa, vare han, lika med åklagare i allmänhet, förfallen till ansvar härför efter lag och författningar. För åtal och påståenden, som justitieombudsmannens ombud utföra och framställa i enlighet med och således icke utöver hans föreskrifter, vare han ansvarig.

8 §.

Justitieombudsmannen må, när han det nödigt anser, övervara domstolars och ämbetsverks överlägg-

Bihang till riksdagens protokoll 1915.

8 §.

Justitieombudsmannen må, när han för sitt ämbetes utövning det nödigt anser, övervara domstolars

9 saml. 11 häft. (Nr 14.)

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

ningar och beslut, dock utan rättighet att sin mening därvid yttra, ävensom äga tillgång till alla domstolars, ämbetsverks samt ämbets- och tjänstemäns protokoll och handlingar.

9 §.

Klagar någon hos justitieombudsmannen över åtgärd av domare, ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under hans tillsyn, och sin klagan, skriftligen författad, med handlingar och bevis söker styrka, må justitieombudsmannen, om han, efter de i 1 och 2 §§ bestämda grunder, finner sakens beskaffenhet och vikt det fordra, anställa eller låta anställa åtal eller i annat fall förfara såsom i 3 § sägs.

Står domare, ämbets- eller tjänsteman, över vars åtgärd klagan föres hos justitieombudsmannen, för sin ämbetsutövning ej under hans utan under militieombudsmannens tillsyn, må justitieombudsmannen giva den klagande anvisning att, där honom så gott synes, hos militieombudsmannen söka laga rättelse.

Då klagande sådant begär, låte justitieombudsmannen meddela honom bevis, att han emottagit klagoskriften.

och ämbetsverks överläggningar och beslut, dock utan rättighet att sin mening därvid yttra, ävensom äga tillgång till alla domstolars, ämbetsverks samt ämbets- och tjänstemäns protokoll och handlingar.

9 §.

Klagar någon hos justitieombudsmannen över åtgärd av domare, ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under hans tillsyn, och sin klagan, skriftligen författad, med handlingar och bevis söker styrka, må justitieombudsmannen, om han, efter de i 1 och 2 §§ bestämda grunder finner sakens beskaffenhet och vikt det fordra, anställa eller låta anställa åtal eller i fall, som i 3 § omförmäles, förfara såsom där sägs.

Står domare, ämbets- eller tjänsteman, över vars åtgärd klagan föres hos justitieombudsmannen, för sin ämbetsutövning ej under hans utan under militieombudsmannens tillsyn, må justitieombudsmannen giva den klagande anvisning att, där honom så gott synes, hos militieombudsmannen söka laga rättelse.

Då klagande sådant begär, låte justitieombudsmannen meddela honom bevis, att han emottagit klagoskriften.

10 §.

Har justitiekanslern lämnat utan avseende någon hos honom av enskild man anmäld klagan, som tillhör området för justitieombudsmannens

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

ämbetsutövning, åligge det denne, där anmälan hos honom göres och han anser klagan vara på goda skäl grundad, att giva den klagande det lagliga biträde, som omständigheterna påkalla.

11 §.

Där riksdagen eller dess bankoutskott eller riksdagens revisorer beslutit att ställa fullmäktige i riksbanken eller i riksgäldskontoret *under tilltal*, åligge det justitieombudsmannen att själv eller genom ombud sådan talan utföra.

11 §.

Där riksdagen eller dess bankoutskott eller riksdagens revisorer beslutit att ställa fullmäktige i riksbanken eller i riksgäldskontoret *eller ledamöter i styrelserna vid riksbankens avdelningskontor under tilltal, eller fullmäktige i riksbanken förordnat om åtal mot ledamöter i nämnda styrelser*, åligge det justitieombudsmannen att själv eller genom ombud sådan talan utföra.

12 §.

Justitieombudsmannen skall årligen företaga inspektionsresor för att göra sig noga underrättad om lagskipningens tillstånd och om de förhållanden i övrigt, som tillhöra området för hans ämbetsutövning.

13 §.

Det åligge justitieombudsmannen att till varje lagtima riksdag avlämna en allmän redogörelse för sin förvaltning av det honom anförtrodda ämbetet samt däruti med avseende på området för sin ämbetsutövning utreda lagskipningens tillstånd i riket, anmärka bristerna i lagar och författningar samt avgiva förslag till deras förbättring. Han vare ock skyldig att för varje lagtima riksdag uppgiva, såväl vilka av föregående riksdagar fattade beslut och gjorda framställningar efter sistförflutna lagtima riksdags början blivit av Konungen gillade och föranlett bestämmelsers utfärdande eller annan åtgärd, som även vilka beslut och framställningar icke blivit för Konungen föredragna eller av Konungen prövade. Justitieombudsmannens ovannämnda redogörelse och berättelse böra genast vid riksdagens början ingivas för att kunna i tid hänvisas till granskning av lagutskottet, dit jämväl i samma ändamål hans ämbetsdiarier och registratur inlämnas.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

14 §.

Finner justitieombudsmannen, att inom området för hans ämbetsutövning antingen någon lags eller författnings otydlighet eller domares, ämbets- eller tjänstemäns skiljaktiga begrepp om dess ändamål föranleda olika eller oriktig tillämpning därav, bör han i sin berättelse till riksdagen yrka en till enhet och sammanhang i tillämpningen verkande förklaring av en sådan lag eller författning.

15 §.

Skulle justitieombudsmannen erfara, att inom området för hans ämbetsutövning något emot gällande bestämmelser stridande förfarande är brukligt vid domstolar eller ämbetsverk eller hos ämbets- eller tjänstemän, må han i sin berättelse anmärka oriktigheten därav. Är åter något missbruk uppkommet i brist av stadganden, åligge honom att för riksdagen framhålla angelägenheten av erforderliga bestämmelsers meddelande.

16 §.

De lagförklaringar, som högsta domstolen på inkomna förfrågningar av domare och ämbetsmän givit, skola av föredraganden i högsta domstolen opåmint tillställas justitieombudsmannen, vilken det åligger att anmäla dem hos riksdagen och därvid tillkännagiva, om han finner någon sådan förklaring vara olämplig eller under namn av förklaring ny lag stiftad.

17 §.

Anser justitieombudsmannen, att inom området för hans ämbetsutövning någon bestämmelse, som det ankommer på Konungen att meddela, är behövlig, eller någon ändring erfordras i förut meddelad sådan bestämmelse, eller eljest någon anstalt är nödig till befrämjande av allmänt gagn, må han därom göra anmälan hos Konungen.

18 §.

Finner justitieombudsmannen, att inom området för hans ämbetsutövning någon författning icke efterleves utan fallit i glömska, och anser

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

han det vara utan nytta, att den åter bringas i tillämpning, må han, om det ankommer på Konungen att upphäva författningen, därom göra hemställen hos Konungen och i annat fall anmäla förhållandet för riksdagen.

19 §.

Justitieombudsmannen bör inhämta noggrann kännedom om anledningarna till häktande av personer, som åtalas vid annan domstol än krigsdomstol, och om tiden för deras hållande i fängsligt förvar. Det åligger honom ock att besöka fängelserna för att göra sig underrättad om fångarnas skötsel och underhåll. De fånglistor, som enligt särskilda författningar inkomma till justitieombudsmannen, skola av honom granskas.

20 §.

Justitieombudsmannen, som förer ordet bland de till tryckfrihetens vård av riksdagen valda kommitterade, bör med synnerlig uppmärksamhet och nit iakttaga vad till skyddande av tryckfriheten är stadgat.

21 §.

Över alla mål, som anmälas hos justitieombudsmannen, och alla åtgärder, som han vidtager, skall han låta hålla fullständiga anteckningar och likaledes registratur av utgående expeditioner.

22 §.

Justitieombudsmannen, vars vistelseort i och för ämbetet är huvudstaden, må ej under sin tjänstetid utöva någon annan befattning i allmän tjänst.

23 §.

Justitieombudsmannen äge antaga och entlediga tjänstemännen vid sin expedition.

Dessa vare skyldiga att efterkomma justitieombudsmannens föreskrifter i tjänsten, och äge han att mellan dem fördela göromålen.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

24 §.

Justitieombudsmansexpeditionen skall varje söckendag hållas öppen för allmänheten under den tid justitieombudsmannen bestämmer.

När justitieombudsmannen för ämbetsresa lämnar huvudstaden, skall han bemyndiga en tjänsteman vid sin expedition därstädes att under tiden öppna till ämbetet ankommande brev och besörja sådana uppskov ej tillämplande anteckningar och meddelanden, som ej innefatta beslut eller annan justitieombudsmannen tillhörande ämbetsåtgärd.

25 §.

Justitieombudsmannen äge, med uppbärande av full avlöning, årligen åtnjuta semester en och en halv månad. Under denna tid, liksom ock då justitieombudsmannen eljest är av laga förfall hindrad att utöva sitt ämbete, skall detta förestås av den, som i stadgad ordning utsetts att efterträda honom i händelse av hans avgång från ämbetet.

Om semester och annan ledighet för tjänstemännen vid justitieombudsmansexpeditionen samt om vikarier för dem under ledighet bestämme justitieombudsmannen.

2:o) Instruktion

för riksdagens militieombudsman.

1 §.

Riksdagens militieombudsman åligge att utöva en allmän tillsyn över lagars, författningars och instruktioners efterlevnad vid krigsdomstolarna samt av ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel ävensom att, om ämbets- eller tjänsteman i sitt ämbetes utövning vid krigsdomstol eller i annan ämbetsutövning, för vilken åtnjutes avlöning från nämnda medel, av våld, mannamån eller annan orsak begått någon olaglighet eller underlåtit att behörigen fullgöra sina

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

ämbetsplikter, honom därför i laga ordning tilltala eller låta tilltala vid vederbörlig domstol.

Har jämte ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under militieombudsmannens tillsyn, annan ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under justitieombudsmannens tillsyn, deltagit i åtgärd, som militieombudsmannen finner böra föranleda åtal, äge denne att för sådan åtgärd anställa och utföra talan äfven mot sist nämnde ämbets- eller tjänsteman.

2 §.

Vid fullgörande av vad enligt 1 § åligger militieombudsmannen skall han särskilt övervaka efterlevnaden av

strafflagstiftningen för krigsmakten, lagstiftningen om krigsdomstolar och om rättegången därstädes samt andra författningar, i den mån de skola tillämpas av sådan domstol; värnpliktslagen samt *övriga bestämmelser om värnpliktigas inskrifning, redovisning och tjänstgöring;*

bestämmelser om antagande och entledigande av den vid krigsmakten fast anställda personal samt om deltagande i de för krigsmakten anordnade utbildningskurser;

bestämmelser om krigsmäns behandling och omvårdnad;

bestämmelser om förvaltningen av de till försvarsväsendet anslagna medel samt av försvarsväsendet tillhörande fastigheter;

bestämmelser om statens upphandlings- och entreprenadväsende, i vad de äga tillämpning inom försvarsväsendet, om anskaffande, under-

2 §.

Vid fullgörande av vad enligt 1 § åligger militieombudsmannen skall han särskilt övervaka efterlevnaden av

strafflagstiftningen för krigsmakten, lagstiftningen om krigsdomstolar och om rättegången därstädes samt andra författningar, i den mån de skola tillämpas av sådan domstol; värnpliktslagen samt *på grund därav utfärdade författningar;*

bestämmelser om antagande och entledigande av den vid krigsmakten fast anställda personal samt om deltagande i de för krigsmakten anordnade utbildningskurser;

bestämmelser om krigsmäns behandling och omvårdnad;

bestämmelser om förvaltningen av de till försvarsväsendet anslagna medel samt av försvarsväsendet tillhörande fastigheter;

bestämmelser om statens upphandlings- och entreprenadväsende, i vad de äga tillämpning inom försvarsväsendet, om anskaffande, un-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

håll och vård av materiell, anskaffande och användande av andra förnödenheter samt utförande av arbete för försvarsväsendets behov;

bestämmelser om förråd, utrustning och *dyligt*, som avser krigsberedskap; samt

bestämmelser om expedierande av beslut och om förvarande och tillhandahållande såväl av koncept till utgående expeditioner som av andra handlingar.

3 §.

Det tillkomme ej militieombudsmannen att ur militärteknisk synpunkt utöva *tillsyn å militära anordningar*.

derhåll och vård av materiell, anskaffande och användande av andra förnödenheter samt utförande av arbete för försvarsväsendets behov;

bestämmelser om förråd, utrustning och *annat*, som avser krigsberedskap; samt

bestämmelser om expedierande av beslut och om förvarande och tillhandahållande såväl av koncept till utgående expeditioner som av andra handlingar.

3 §.

Det tillkomme ej militieombudsmannen att ur militärteknisk synpunkt utöva *den tillsyn, som i 1 och 2 §§ sägs*.

4 §.

Militieombudsmannen bör förnämligast anmärka och beivra sådana av domare, ämbets- eller tjänstemän begångna fel, som synas honom antingen härröra från egennyttia, vrångvisa, våld eller grov försumlighet eller bereda en allmän osäkerhet för medborgares rättigheter eller kunna föranleda, att anstalter inom försvarsväsendet icke uppfylla sitt ändamål.

5 §.

Finner militieombudsmannen någon domare, ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under hans tillsyn, hava felat endast av ovarsamhet, utan vrång avsikt, må han låta bero vid vunnen rättelse eller avgiven förklaring eller vad eljest förekommit i saken.

6 §.

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att antingen hela Konungens högsta domstol eller av dess ledamöter en eller flera funnes hava i mål,

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

som från krigsdomstol kommit under högsta domstolens prövning, av egen nytta, vrångvisa eller försunlighet så orätt dömt, att därigenom någon, emot tydlig lag samt sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, mistat eller kunnat mista liv, personlig frihet, ära eller egendom, vare militieombudsmannen pliktig att vid riks rätt den eller de felande under tilltal ställa samt till ansvar efter lag befordra; och före militieombudsmannen då alltid själv talan.

7 §.

Militieombudsmannen äge i andra fall än det i nästföregående § nämnda att antingen själv eller genom ombud utföra de åtal mot domare, ämbets- och tjänstemän, vartill han finner sig föranlåten. Innan rättegång anställes, bör militieombudsmannen lämna den eller dem, vilka äro i fråga att tilltalas, tillfälle att, inom kort av honom föreskriven tid, inkomma med de upplysningar, till vilka de kunna anse sig befogade. Av ämbetsmännen i allmänhet må han fordra den lagliga handräckning, som de efter 99 § regeringsformen äro skyldiga att honom lämna, samt av alla fiskaler äska biträde att anställa och utföra åtal efter de föreskrifter, vilka han bör dem meddela; ägande han, vad vites föreläggande beträffar, därtill lika rätt med justitiekanslern.

7 §.

Militieombudsmannen äge i andra fall än det i nästföregående § nämnda att antingen själv eller genom ombud utföra de åtal mot domare, ämbets- och tjänstemän, vartill han finner sig föranlåten; dock före militieombudsmannen alltid själv talan, när åtal fullföljes hos högsta domstolen. I mål, som blivit vid under rätt anhängiggjort, bör sådan fullföljd äga rum allenast när synnerliga skäl därtill äro. Innan rättegång anställes, bör militieombudsmannen lämna den eller dem, vilka äro i fråga att tilltalas, tillfälle att, inom kort av honom föreskriven tid, inkomma med de upplysningar, till vilka de kunna anse sig befogade. Av ämbetsmännen i allmänhet må han fordra den lagliga handräckning, som de efter 99 § regeringsformen äro skyldiga att honom lämna, samt av alla fiskaler äska biträde att anställa och utföra åtal efter de föreskrifter, vilka han bör dem meddela; ägande han, vad vites föreläggande beträffar, därtill lika rätt med justitiekanslern.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

8 §.

Skulle, emot förmodan, militieombudsmannen någon domare, ämbets- eller tjänsteman utan skäl tilltala eller låta tilltala eller genom obehöriga tillmälen och olagliga påståenden förolämpa, vare han, lika med åklagare i allmänhet, förfallen till ansvar härför efter lag och författningar. För åtal och påståenden, som militieombudsmannens ombud utföra och framställa i enlighet med och således icke utöver hans föreskrifter, vare han ansvarig.

9 §.

Militieombudsmannen må, när han det nödigt anser, övervara domstolars och ämbetsverks överläggningar och beslut, dock utan rättighet att sin mening därvid yttra, ävensom äga tillgång till alla domstolars, ämbetsverks samt ämbets- och tjänstemäns protokoll och handlingar.

9 §.

Militieombudsmannen må, när han för sitt ämbetes utövning det nödigt anser, övervara domstolars och ämbetsverks överläggningar och beslut, dock utan rättighet att sin mening därvid yttra, ävensom äga tillgång till alla domstolars, ämbetsverks samt ämbets- och tjänstemäns protokoll och handlingar.

10 §.

Klagar någon hos militieombudsmannen över åtgärd av domare, ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under hans tillsyn, och sin klagan, skriftligen författad, med handlingar och bevis söker styrka, må militieombudsmannen, om han, efter de i 1, 2 och 4 §§ bestämda grunder, finner sakens beskaffenhet och vikt det fordra, anställa eller låta anställa åtal eller i annat fall förfara såsom i 5 § sägs.

Står domare, ämbets- eller tjänsteman, över vars åtgärd klagan föres hos militieombudsmannen, för sin

10 §.

Klagar någon hos militieombudsmannen över åtgärd av domare, ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under hans tillsyn, och sin klagan, skriftligen författad, med handlingar och bevis söker styrka, må militieombudsmannen, om han, efter de i 1, 2 och 4 §§ bestämda grunder, finner sakens beskaffenhet och vikt det fordra, anställa eller låta anställa åtal eller i fall, som i 5 § omförmäles, förfara såsom där sägs.

Står domare, ämbets- eller tjänsteman, över vars åtgärd klagan

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

ämbetsutövning ej under hans utan under justitieombudsmannens tillsyn, må militieombudsmannen giva den klagande anvisning att, där honom så gott synes, hos justitieombudsmannen söka laga rättelse.

Då klagande sådant begär, låte militieombudsmannen meddela honom bevis, att han emottagit klagskriften.

föres hos militieombudsmannen, för sin ämbetsutövning ej under hans utan under justitieombudsmannens tillsyn, må militieombudsmannen giva den klagande anvisning att, där honom så gott synes, hos justitieombudsmannen söka laga rättelse.

Då klagande sådant begär, låte militieombudsmannen meddela honom bevis, att han emottagit klagskriften.

11 §.

Har justitiekanslern lämnat utan avseende någon hos honom av enskild man anmäld klagan, som tillhör området för militieombudsmannens ämbetsutövning, åligge det denne, där anmälan hos honom göres och han anser klagan vara på goda skäl grundad, att giva den klagande det lagliga biträde, som omständigheterna påkalla.

12 §.

Militieombudsmannen skall årligen företaga inspektionsresor för att göra sig noga underrättad om de förhållanden, som tillhöra området för hans ämbetsutövning.

13 §.

Det åligge militieombudsmannen att till varje lagtima riksdag avlämna en allmän redogörelse för sin förvaltning av det honom anförtrodda ämbetet samt däruti med avseende på området för sin ämbetsutövning utreda lagskipningens tillstånd i riket, anmärka bristerna i lagar och författningar samt avgiva förslag till deras förbättring. Nämda redogörelse bör genast vid riksdagens början ingivas för att kunna i tid hänvisas till granskning av lagutskottet, dit jämnväl i samma ändamål hans ämbetsdiarier och registratur inlämnas.

14 §.

Finner militieombudsmannen, att inom området för hans ämbetsutövning antingen någon lags eller författnings otydlighet eller domares,

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

ämbets- eller tjänstemäns skiljaktiga begrepp om dess ändamål föranleda olika eller oriktig tillämpning därav, bör han i sin berättelse till riksdagen yrka en till enhet och sammanhang i tillämpningen verkande förklaring av en sådan lag eller författning.

15 §.

Skulle militieombudsmannen erfaras, att inom området för hans ämbetsutövning något emot gällande bestämmelser stridande förfarande är brukligt vid domstolar eller ämbetsverk eller hos ämbets- eller tjänstemän, må han i sin berättelse anmärka oriktigheten därav. Är åter något missbruk uppkommet i brist av stadganden, åligge honom att för riksdagen framhålla angelägenheten av erforderliga bestämmelsers meddelande.

16 §.

Anser militieombudsmannen, att inom området för hans ämbetsutövning någon bestämmelse, som det ankommer på Konungen att meddela, är behövlig, eller någon ändring erfordras i förut meddelad sådan bestämmelse, eller eljest någon anstalt är nödig till befrämjande av allmänt gagn, må han därom göra anmälan hos Konungen.

17 §.

Finner militieombudsmannen, att inom området för hans ämbetsutövning någon författning icke efterleves utan fallit i glömska, och anser han det vara utan nytta, att den åter bringas i tillämpning, må han, om det ankommer på Konungen att upphäva författningen, därom göra hemställan hos Konungen och i annat fall anmäla förhållandet för riksdagen.

18 §.

Militieombudsmannen bör inhämta noggrann kännedom om anledningarna till häktande av personer, som åtalas vid krigsdomstol, samt om tiden för hållande i fängsligt förvar av sådana häktade och av dem, som vid krigsdomstol dömts till frihetsstraff. Det åligge honom ock att besöka militärhäkten, arrester och fångelser för att göra sig underrättad om nämnda fångars skötsel och underhåll. De fånglistor för militärhäkten

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

och arrester samt de andra fånglistor, som enligt särskilda författningar inkomma till militieombudsmannen, skola av honom granskas.

19 §.

Över alla mål, som anmälas hos militieombudsmannen, och alla åtgärder, som han vidtager, skall han låta hålla fullständiga anteckningar och likaledes registratur av utgående expeditioner.

20 §.

Militieombudsmannen, vars vistelseort i och för ämbetet är huvudstaden, må ej under sin tjänstetid utöva någon annan befattning i allmän tjänst.

21 §.

Militieombudsmannen äge antaga och entlediga tjänstemännen vid sin expedition.

Dessa vare skyldiga att efterkomma militieombudsmannens föreskrifter i tjänsten, och äge han att mellan dem fördela göromålen.

22 §.

Militieombudsmansexpeditionen skall varje söckendag hållas öppen för allmänheten under den tid militieombudsmannen bestämmer.

När militieombudsmannen för ämbetsresa lämnar huvudstaden, skall han bebyndiga en tjänsteman vid sin expedition därstädes att under tiden öppna till ämbetet ankommande brev och besörja sådana uppskov ej tålande anteckningar och meddelanden, som ej innefatta beslut eller annan militieombudsmannen tillhörande ämbetsåtgärd.

23 §.

Militieombudsmannen äge, med uppbärande av full avlöning, årligen åtnjuta semester en och en halv månad. Under denna tid, liksom ock då militieombudsmannen eljest är av laga förfall hindrad att utöva sitt ämbete, skall detta förestås av den, som i stadgad ordning utsetts att efterträda honom i händelse av hans avgång från ämbetet.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Om semester och annan ledighet för tjänstemännen vid militieombudsmansexpeditionen samt om vikarier för dem under ledighet bestämme militieombudsmannen.

Stockholm den 12 mars 1915.

På lagutskottets vägnar:

ALBERT PETERSSON.

Reservationer:

av herr *Lindhagen*, som anfört vid följande paragrafer i

a) förslaget till instruktion för riksdagens justitieombudsman:

1 §. Nuvarande instruktion (1 §) innehåller att justitieombudsmannen och justitiekanslern ej kunna åtala varandras åtgärder. Förslaget har bibehållit denna bestämmelse i fråga om justitieombudsmannens förhållande till justitiekanslern men utslutit den i övrigt, varför angivits såsom motiv att ett stadgande om att justitiekanslern ej skall hava någon tillsyn i fråga om justitieombudsmannen har sin plats i den av Kungl. Maj:t utfärdade instruktionen för justitiekanslern.

Enligt min uppfattning har den nuvarande instruktionen ej blivit av ovarsamhet avfattad på sätt som skett. Ombudsmannens uppdrag är utslutande ett riksdagens ämbete och grundlagen föreskriver, att han skall vara justitiekanslerns like. Betonandet av ombudsmannens självständighet gent emot justitiekanslern har således sin plats i instruktionen för den förre och det tillkommer ingen annan än riksdagen att fastslå detta. På fråga till föredraganden av ärendet i lagutskottet, huruvida verkliga Kungl. Maj:t ansåg sig ha befogenhet att i administrativ väg efter sitt gottfinnande

avgöra om justitiekanslern ägde åtala justitieombudsmannen eller icke, genmäldes att spørgsmålet ej vore lätt att på rak arm besvara, men att det förmodligen förhölle sig så, ehuru givetvis det ej kunde ifrågakomma, att Kungl. Maj:t skulle förordna på annat sätt än den nuvarande instruktionen för justitieombudsmannen gjort. Det är visserligen vänligt av Kungl. Maj:t att hjälpa riksdagen med utarbetande av förslag till instruktion för dess ombudsman, vilket eljest rätteligen borde skett av kommitterade, tillsatta av riksdagen. Men när regeringen därvid förledes att sålunda sammanblanda sina administrativa befogenheter med riksdagens grundlagsenliga rättighet, har hjälpsamheten onekligen även sin avigsida.

Det är visserligen antagligt att förslagets ifrågavarande kullkastande av en riktig grundsats ej har någon omedelbar praktisk betydelse. Riktiga principer äro dock värda att tillvaratagas och deras åsidosättande leder ofta till skada i mångahanda måtto. Det hemställes alltså:

att 1 § må erhålla följande lydelse:

»Riksdagens — — — — — tillsyn;
likasom även justitieombudsmannen är undantagen från
justitiekanslerns tillsyn.

Har — — — — — tjänsteman.»

13 §. I nuvarande instruktion (14 §) stadgas, att justitieombudsmannen skall bl. a. »anmärka brister i lagar, författningar och allmänna hushållningen samt uppgiva förslag till deras förbättring». I förslaget har hänvisningen till »allmänna hushållningen» utelämnats under förmenande, att detta stadgande numera vore betydelselöst. För min del anser jag anledning saknas att utesluta denna uttryckliga hänvisning till de administrativa lagstiftningsområdena såsom jämväl föremål för justitieombudsmannens omtanke, helst av motiveringen synes framgå att avsikten är att därigenom göra en begränsning i befogenheten. Det hemställes alltså:

att i 13 § orden »lagar och författningar» utbytes
mot den nuvarande lydelsen: »lagar, författningar och
den allmänna hushållningen».

18 §. Uti motsvarande stadgande (§ 20) i gällande instruktion finnes tillagt: »På enahanda sätt förfare justitieombudsmannen vid sådana lagar och författningar, vilka han finner ej stå i förening med nu antagna

regeringslagar». Den skyldighet ombudsmannen sålunda har att anmäla även sådana författningar till upphävande syftade måhända ursprungligen särskilt på äldre stadganden, som tillkommit före 1809 års grundlagar. Instruktionens lydelse inbegriper dock även senare tillkomna författningar och den bibehålls jämväl uti 1830 års instruktion. Visserligen borde kunna ifrågasättas att nya lagar ej tillkomma i strid mot grundlagarna. Men oaktsamhet för att ej säga något ännu värre är som bekant icke heller främmande för lagstiftare och det står därför i god överensstämmelse med den synnerliga helgd, varmed 1809 års grundlagstiftare velat omgärda grundlagarna, att ifrågavarande konstitutionella kontroll fortfarande får stå kvar.

Det saknas icke heller exempel i vår tid, som mana till eftertanke i angivet avseende. Att åtskilliga stadganden tillkomma, som stå i strid med konstitutionens anda, lider knappast något tvivel. Men betänkligare är att nya författningar kunna innehålla stadganden i strid mot grundlagens bokstav. Ett närliggande exempel därpå erbjuder enligt min mening det samtidigt nu föreliggande förslaget till instruktion för militieombudsmannen på sätt jag i reservation till instruktionens 3 § velat framhålla.

Ett åsidosättande av grundlagen inträffar dock lättast i fråga om 16 § regeringsformen. Där stadgas, för att taga ett exempel, bland annat, att Konungen bör »ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion såvitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer». Nyligen har sålunda ledaren för en religiös antikrigsrörelse eller den s. k. vita hären pastor A. Wickman dömts till sammanlagt över sex månaders fängelse för det han ej velat svika sin kända övertygelse och låta sig nu mobiliseras på sätt krigslagarna utan hänsyn till denna övertygelse ålägga honom. Enligt min uppfattning av grundlagens helgd borde utslaget över Wickman sannolikt i stället lagligen haft följande lydelse:

»Enär enligt 16 § regeringsformen Konungen ej äger någons samvete tvinga eller tvinga låta;

samt det sålunda ej tillkommer statsmakterna att i annan ordning än grundlagarna föreskriva ålägga någon ett verkligt samvetstvång;

ty och som gällande strafflag för krigsmakten, i vad den gör gällande sådant tvång, följaktligen såsom olagligen tillkommen ej är giltig;

alltså och då Wickman på grund av sin kända ådagalagda religiösa övertygelse måste anses hava av verkliga samvetsbetänkligheter känt sig förbjuden att deltaga i krigsförberedelser med slutligt mål att eventuellt döda människor,

varder det mot Wickman väckta åtalet av Rätten ogillat».

Det hemställes på grund av vad sålunda anförts:

att 18 § får bibehålla motsvarande nu gällande stadgandes innehåll och sålunda erhålla följande lydelse:
 »Finner — — — riksdagen. På enahanda sätt förfar justitieombudsmannen med sådana lagar och författningar, vilka han finner ej stå i överensstämmelse med gällande grundlag.»

b) förslaget till instruktion för riksdagens militieombudsman:

3 §. Vid 1914 års senare riksdag framhölls av mig i en väckt motion (nr 230 i andra kammaren), att instiftandet av ett militieombudsmannaämbete såsom en av grundlagarnas fundament enligt min uppfattning icke vore enbart tilltalande och att för övrigt institutionen säkerligen ej komme att motsvara förväntningarna. Då nu emellertid ämbetet kommit till stånd, bör det kunna framställas anspråk därpå, att detta lilla vederlag för de nya militära bördorna icke ytterligare beskäres, sedan dessa bördor väl blivit definitivt pålagda.

Ett försök till en sådan förminskning av ämbetets naturliga innebörd ligger, synes det mig, i inflikandet av 3 §. Herr Staaff har i sin motion närmare belyst detta och jag anser att man i allt väsentligt kan härutinnan instämma med honom.

Förslaget i denna del måste också betecknas såsom stridande mot den vilande grundlagsbestämmelsen beträffande militieombudsmannen. Utskottet självt betecknar i sin motivering stadgandet såsom innefattande »en viss restriktion» i syfte att, såsom utskottet också uttrycker sig, »förtydliga» grundlagen. Grundlagarna skola emellertid tolkas efter sin ordalydelse och förklaring av dem kan endast komma till stånd på det sätt, som vid ändringar av dem bör iakttagas. Ifrågavarande restriktion och förtydligande bör således haft sin plats i grundlagen. I den form stadgandet nu i stället framträder måste det betecknas såsom ett grundlagsstridigt försök att införa detsamma på obehörigt ställe.

Det bör också erinras, att förslaget innefattar begränsning av en befogenhet, som förut tillkommit justitieombudsmannen, samt att motsvarande begränsning ej ifrågasatts för den senare inom dennes kvarstående verksamhetsområde, där liksom inom åklagareväsendet i allmänhet också rent tekniska frågor, till synes obegripliga för lagkunskapen, förekomma i stor myckenhet. Någon förnuftig anledning till sistnämnda åtskillnad har icke angivits. Motiven innehålla endast att då det vilande grundlagsförslaget, vilket för militieombudsmannen uppställer fordran på »lagkun-

skap», däremot icke hos honom förutsätter militär fackkunskap, syntes härav bliva en given följd, att hans kontrollerande myndighet icke kunde vara avsedd att omfatta vissa rent fackmässiga sidor av försvarsväsendets organisation och verksamhet. Någon förklaring lämnades trots enträgna frågor icke heller i utskottet i vidare mån än genom den framkastade upplysningen, att då erinringar mot den militära fackkunskapen från ovidkommande särskilt kunde befaras, hade det ansetts vara av vikt att förekomma möjlighet för sådana erinringar att göra sig gällande genom det nyinrättade ämbetet. Man kan till och med ifrågasätta om ej denna åtskillnad i instruktionen i själva verket strider jämväl mot grundlagens vilande föreskrift att justitieombudsmannen och militieombudsmannen skola i alla avseenden anses lika med justitiekanslern och således väl även sams- emellan.

Saken får måhända icke någon avsevärd praktisk betydelse. Men den frånvaro av bärande grundsatser och begriplig konsekvens, som sålunda utformat stadgandet, är ett vittnesbörd om att det här ej gäller en sakfråga, som skall förnuftigt bedömas, utan allenast en politisk angelägenhet, som måste oåterkalleligen utspelas. Vi stå här säkerligen endast inför en liten svallvåg av det misstydda talet om sakkunskapen i armén såsom något, som till skillnad från all annan så kallad sakkunskap måste stå utanför och över all kritik från statsmakterna och det sunda förståndet. Ett ytterligare utslag sålunda på militärväsendets strävan i vår tid att obehörigen vara något alldeles för sig själv i samhället, den stora gökungen, som tränger ut allt annat.

Under sådana förhållanden synes mig här föreligga ett fall, då de olika åskådningarna bort göra sig gällande i utskottets betänkande och ej på sätt som skett förlikningsvis bortskymmas redan före ärendets avgörande i kamrarna. Jag tillåter mig härom åberopa följande yttrande av mig i reservation till lagutskottets utlåtande i krigslagstiftningen vid 1914 års senare riksdag:

'Lagutskottet har utom protokollet beslutat, att de olika meningar, som yppats vid behandlingen inom utskottet av förslaget till strafflag för krigsmakten, skulle redan i utskottet kompromissvis sammanjämkas med undantag för tre frågor, som skulle anses vara av mera huvudsaklig betydelse. Utskottets betänkande återspeglar därför icke de olika meningar, som vid de provisoriska besluten faktiskt förelågo. Något formellt hinder att förfara så finnes givetvis icke, då det officiella betänkandet, sådant det föreligger, måste ligga till grund för kamrarnas behandling av ämnet samt det blir de enskilda utskottsmedlemmarnes ensak, att betänkandet utgiver såsom deras meningar, vad de i själva verket icke velat utan endast kompromissvis genom köpslagan enat sig om att utgiva såsom egna meningar.

Enligt min uppfattning strider ett sådant förfarande dock emot ett beredande utskotts naturliga uppgift. Meningen med utskottets arbete är att lämna dem, som hava avgörandet i sin hand, en så fullständig utredning som möjligt av icke blott faktiska förhållanden utan även de olika synpunkter, som kunna i ärendet göra sig gällande. Denna uppgift åsidosättes väsentligen genom det nu begagnade förfarandet, som i stort såväl som i smått utsuddar de principiella konturerna och sålunda lämnar utskottens huvudmän utan vederbörlig vägledning.

Detta tillvägagångssätt, som börjar brukas understundom inom utskotten särskilt vid behandlingen av stora frågor, innefattar, så vitt jag förstår, följaktligen också ett övergrepp mot utskottens huvudmän. Det leder till att utskottsledamöterna, som skola vara de förres tjänare, i stället upphäva sig till deras herrar och faktiskt lägga ärendet så, att möjligheten för huvudmännen att utöva en verklig beslutanderätt högeligen förminskas och utskottens medlemmar i själva verket av egen maktfullkomlighet tillägna sig även det slutliga avgörandet. Dylika tendenser äro visserligen ett uttryck för funktionarismens vanliga missbruk av sin befogenhet och dess brist på demokratiskt sinnelag. Men de måste i alla fall oavlätligt beivras och bekämpas.

Dessa erinringar vinna också uttryckligt stöd av riksdagsordningen. Enligt dess föreskrifter skola utskotten meddela utlåtanden och avgiva förslag i dit hänvisade frågor. Avgörandet åter tillkommer kamrarna och först om kamrarna därvid, sedan utskottet yttrat sig, stanna i olika beslut, först då skall utskottet söka sammanjämka de olika meningarna och inkomma med förslag därom till kamrarna. Det bör vara uppenbart, att utskottets ifrågavarande förfarande att på förhand sammanjämka olika åskådningssätt, innan saken kommit till kamrarna, strider icke blott mot sakens natur utan även mot andemeningen i riksdagsordningens nyss nämnda föreskrift.

På enahanda sätt har även det nu ifrågavarande betänkandet kommit till stånd. Det återgiver knappast den verkliga åsikten hos någon ledamot i utskottet utom möjligen herr Alexanderson. Den förtida sammanjämkningen mellan kamrarnas förutsatta olika meningar skapar i detta fall dessutom det missförhållandet, att andra kammaren fått sin mening i viss begränsad mån tillgodosedd genom några utfästelser och ordvändningar i motiveringen, under det den för framtiden bestående och övermäktiga realiteten, själva lagtexten, stannat helt och odelad på första kammarens lott.

På grund av dessa skäl har jag ansett, att herr Staaffs motion om uteslutande av 3 § i förslaget bort av utskottet tillstyrkas.

17 §. På skäl som framstälts av mig i reservationen vid 18 § i förslaget till instruktion för justitieombudsmannen hemställes att även i 17 § i förslaget till instruktion för militieombudsmannen göres ett enahanda tillägg, som i förenämnda reservation förordats.